

Nederland wil in 2050 een circulaire economie zijn. Een economie zonder afval, waarbij alles draait op herbruikbare grondstoffen. De tuinbouwsector is al een eind op dreef. Ondernemers zijn volop bezig met het transformeren naar een circulaire bedrijfsvoering. Om het proces een duwtje in de rug te geven, steekt Greenport West-Holland de helpende hand toe, met het programma Circulaire Metropool en door ondersteuning van het project Circulaire Glastuinbouw.

Tekst: Suzan Crooijmans, Fotografie: Linda Straathof

Het programma 'Circulaire Metropool' is opgezet 'om de nog bestaande grenzen tussen stad en tuinbouw te slechten en verbindingen te leggen tussen overheid, ondernemers, burgers, omgeving en kennisinstellingen. Tuinbouwondernemer Ted Duijvestijn en programmaregisseur Else Boutkan, Greenport West-Holland zien de uitdaging bovendien als een positieve kans voor de sector om midden in de samenleving aan de toekomst te bouwen. Als onderdeel van een breed economisch verantwoord en groen klimaat. Een inspirerend perspectief, omdat het bijdraagt aan een gezonde en duurzame toekomst en de kans is om als sector maatschappelijke credits op te bouwen en bestaansrecht te behouden.

Else Boutkan legt uit: "De circulaire metropool is een noodzakelijk toekomstbeeld waarin de (glas)tuinbouw een onlosmakelijke plek heeft en symbiotisch is ingepast. In 2050 staat de tuinbouwsector midden in de maatschappij en het economisch klimaat en is op allerlei gebieden, door cross-overs, geschakeld aan andere sectoren. Allen tezamen zijn nodig om de circulaire metropool draaiende te houden. Er is een soort van natuurlijk evenwicht ontstaan tussen grote steden, tussenliggende bebouwde kommen en voedsel- en groenproducerende bedrijven. De tuinbouwsector krijgt lof. Iedereen denkt: wat een geluk dat de tuinbouw er is, met 'Feeding en Greening the Mega-cities', met het scheppen van werkgelegenheid, met het respect voor de natuur en omgeving door verantwoord watermanagement en energiestromen, en de verwaarding van afvalstromen."

Veranderen

"De weg ernaar toe laat zich omschrijven als 'veranderen'. En dat gaat makkelijk en vanzelf

als je er klaar voor bent, als je van binnenuit gemotiveerd bent", zegt Ted Duijvestijn over de manier om tot een circulaire metropool te komen. Het opwekken van die intrinsieke drive, dat is waarvan Duijvestijn zijn missie heeft gemaakt. Als actief bestuurslid van Greenport praat hij mee over thema's die de (glas)tuinbouwsector kan inzetten in een circulaire economie: energie, reststromen, water. Op zijn eigen bedrijf haalt hij energie uit een geothermiebron, waarmee hij bijna 25 hectare kassen verwarmt, is het watergebruik circulair en zijn groene afvalstromen een feit. "Toch zijn het niet deze praktische innovaties waar mensen inspiratie door krijgen om de omslag naar een circulaire bedrijfsvoering te maken", meent Duijvestijn. "Mensen komen graag kijken, ze zijn nieuwsgierig en praten vol bewondering over wat wij op dit gebied al hebben gedaan. Maar om hier zelf stappen in te zetten, is een andere attitude nodig: je moet zeer bewust zijn van de ernst en noodzaak om circulair te ondernemen. Als je de noodzaak voelt, dan krijg je zin en borrelen automatisch allerlei ideeën op en komen vanzelf de praktische oplossingen die nodig zijn om circulair te zijn. Dan wordt het een soort van leefstijl die ook uitwaaiert naar je bedrijf."

Zichtbaar worden

Bij Hogeschool Inholland doceert Duijvestijn over circulariteit aan studenten van uiteenlopende opleidingen, van Design tot Economie. De omgang met studenten werkt verfrissend en verruimt de blik. "Ik kan ondernemers aanraden om met studenten te gaan werken, om stagiaires in huis te halen, zelfs meerdere tegelijk van verschillende richtingen. Laat ze samen een opdracht of vraagstuk uitvogelen. Jonge mensen die voor het eerst op een tuinbouw-

TUINBOUW ALS 'HUB' IN SAMENLEVING

Ted Duijvestijn

bedrijf komen, kijken onbevengend en vragen ongeremd. Ze zijn verbaasd over wat ze allemaal aan hoogwaardig zien. Het heeft mij doen beseffen dat we als sector meer van ons moeten laten zien en horen. De trots die de sector zelf voelt voor de toppositie op wereldschaal, moeten we ook tentoonspreiden naar de samenleving. We moeten af van de naar binnen gekeerde houding en het sectorale denken. Tell a good story. We hebben veel te bieden. Op verjaardagen en feestjes moeten we het over onze maatschappelijke betekenis hebben. Over onze bijdrage aan gezondheid (groenten, fruit), welbevinden (bloemen, planten), klimaatadaptatie, vergroeningsopgave en biodiversiteit (bomen, struiken). Vertel hoe duurzaamheid in onze bedrijfsvoering is ingebed. Je zult merken dat ónze trots overslaat op de omgeving en onze bedrijven als belangwekkend worden gezien. Dit is de basis voor verbinding en samenwerken. Onze zichtbaarheid vergroten, dat is de grote uitdaging. In mijn ogen ligt hier het fundament van een circulaire metropool en het halen van de duurzame ontwikkelingsdoelen.”

Van de omslag die gemaakt moet worden naar circulaire maatregelen, is de attitude van de ondernemer de meest elementaire, vindt ook Else Boutkan, projectleider bij Greenport West-Holland. Als transitie manager heeft ze een route uitgezet in de tijd, om het bovengeschetste beeld te bereiken. Daarin zijn de duurzame ontwikkelingsdoelen, SDG's, leidend. Greenport West-Holland vindt het belangrijk om mee te denken over de circulaire metropool. Gewoonweg omdat de wereld erom vraagt. “Aan ons de opgave om het tuinbouwcluster sterk en robuust te maken”, zegt Else Boutkan. “In dit programma doen we dat door aan de vraagstukken van morgen en overmorgen te werken, zodat we in de toekomst ook nog steeds gezond en economisch sterk zijn.”

Sociale vernieuwing

Met die vraagstukken houdt WUR-onderzoeker kastechologie Alexander Boedijn zich bezig in het project Circulaire Glastuinbouw. Een van de uitdagingen is om kansen te duiden voor koppeling met andere sectoren en functies. De beginvraag is: “Welke materiaalstromen gaan er in en uit een systeem en waar zitten de gelijkenissen? Zo hebben verschillende systemen - kas, stad, industrie, omgeving - materiaalstromen die overeenkomen, zoals water, biomassa, plastic, nutriënten. Hoe kunnen we die stromen uit de verschillende systemen koppelen, zodat er voordeel uit te halen is, op het gebied van management, verwerking, opwaardering? Samenwerking met én

kennis van andere sectoren en instellingen is cruciaal. Om voor elkaar iets te kunnen betekenen, is inspanning nodig. Zodra je een afvalstroom van de ene sector wil gaan gebruiken als input voor de andere sector, dan loop je geheid tegen punten aan die aandacht nodig hebben. En ook de businesscase maken is daarbij een uitdaging”, zegt Boedijn. Hij legt het uit aan de hand van een voorbeeld. “Bij de teeltwisseling van tomaat, komkommer en paprika komen plantresten vrij die interessant kunnen zijn voor allerlei toepassingen, zoals terugwinning van meststoffen en bouwmaterialen. Maar in veel gevallen is de materiaalstroom onbruikbaar omdat die is vervuild met plastic clipjes, nylon draad, ringetjes. Een teler die de transitie naar circulair maakt, zal een investering doen om ‘schone’ plantresten te leveren zodat het bruikbaar wordt voor de toepassing. Maar er moet wel iets tegenover staan. Extra kosten voor het verwijderen van clipjes of afbreekbaar plastic moeten worden terugverdiend. Als hij geld krijgt voor deze grondstof in plaats van kosten heeft voor de afvoer, dan zal die transitie sneller gaan.”

Behalve de technologische innovatie erkent Boedijn het belang van de sociale vernieuwing in de transitie naar een circulaire stad. Hij deed dit inzicht op tijdens zijn master Biosystems Engineering aan de WUR. “Ik heb internship gelopen en gewerkt bij het bedrijf Urban Farmers in Den Haag. De vraagstelling was of er een businesscase zit in de integratie van kassen op daken, in steden. Dus of er een verdienmodel zit in het produceren van voedsel in de stad.” Op zich een logisch vraagstuk. Immers, als je aan circulair ondernemen denkt, zijn ook de ‘food miles’ van belang: de afstand die een product aflegt, van ‘farm to fork’. Met andere woorden ‘waar produceer je wat?’ Wanneer exporteer je nog tomaten en wanneer zet je elders productieplaatsen op?

Maar met Greenport-bedrijven op steenworp afstand, is voor de Haagse situatie het verdienmodel, gebaseerd op productverkoop, moeilijk te realiseren. “Wat ik heb geleerd, is dat een sociale denkrichting minstens zo interessant is voor innovatieve businessmodellen”, zegt Boedijn. “Urban Farming is méér dan het verkopen van versproducten. We hadden ook heel duidelijk een verbindende rol. Wekelijks kwamen er veel mensen, voor wie de voedselproductie en de kassen een compleet nieuwe wereld waren. We gaven rondleidingen, mensen konden zelf plukken en proeven, en we organiseerden events over duurzaamheidsthema's. Het was een enorme hub voor het creëren van bewustzijn over de connectie en betekenis van de tuinbouw voor de samenleving. De verbinding met inwoners van de stad is dus van belang voor het welslagen van een circulaire metropool.” ■

